

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Коч Світлана Вадимівна

УДК 321.001.7

**ТРАНСКОРДОННІ ПРОСТОРИ ТА СПІЛЬНОТИ
В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ: КЛІВАЖІ ЛОКАЛЬНОСТІ**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант

доктор політичних наук, професор
ПОЛЬОВИЙ Микола Анатолійович,
Донецький національний університет імені
Василя Стуса (м. Вінниця),
професор кафедри політології
та державного управління

Офіційні опоненти

доктор політичних наук, доцент
АРАБАДЖИСВ Дмитро Юрійович,
Запорізький національний
технічний університет,
завідувач кафедри загальноправових
та політичних наук;

доктор політичних наук, професор
КЛИМОНЧУК Василь Йосифович,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, завідувач кафедри політології;

доктор політичних наук, професор
ЛАЗАРОВИЧ Микола Васильович,
Тернопільський національний економічний
університет, професор кафедри документознавства,
інформаційної діяльності та українознавства.

Захист відбудеться «27» червня 2019 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 55).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 36).

Автореферат розісланий «27» травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. О. Каменчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний політичний процес відбувається в умовах глобальної реструктуризації політичного простору, коли створення нових соціально-культурних розколів на фоні кризи модерних територіальних систем змінює підходи до розуміння соціального порядку, який передбачає баланс між мережами «партнерства», державними та наддержавними інститутами.

Зміна масштабу стратегічних територій обумовлює нові акценти розвитку політичного процесу і соціально-політичного простору. Епоха Модерну, розпочата переглядом географії політичного впливу та формуванням територіальної основи політики, визначила територіальний простір як умову політичної взаємодії та його здатність до визнання суб'єктів політичного процесу. Але сучасні процеси демонструють, що простір політичної дії втратив однозначний територіальний вимір і став результатом політичного менеджменту. Політичний простір спирається не тільки на соціально-історичну задану реальність, але і на доповнену реальність, яка формується наднаціональними мережам соціально-політичної взаємодії. Постмодерна епоха створила умови для позиціонування наднаціональних, транскордонних систем, як антагоністів етатистської системи.

З другої половини ХХ ст. соціально-політична практика сформувала запит на дослідження транскордонних просторів, вбачаючи в них нову територіальну реальність, яка утворена фрагментацією суб'єктів соціально-політичних процесів, та актуальну організацію зв'язків в системі соціально-політичних відносин. Реструктуризація просторових форм політичного процесу проявляється у формах: 1) організації транскордонних просторів в межах «Європи регіонів», де політичний процес спрямований на інтеграцію та є засобом модифікації національно-державних суб'єктів політичної взаємодії; 2) в практиках держав, які формують нове бачення ресурсних можливостей транскордоння з метою реалізації національного інтересу; 3) в мережевій соціально-політичній взаємодії функціонального характеру.

Дослідження транскордоння як об'єкту міждисциплінарного аналізу розширює предметне коло питань, які охоплюють: еволюцію прикордонних регіонів; специфіку соціально-культурних, економічних і політичних контактів, практик контролю за реалізацією інтересів акторів, питання державної безпеки. Політичні науки переважно орієнтовані на проблеми модерного суспільства, тому питання розвитку соціальних структур в прикордонні, їх позиціонування до національної держави та наднаціональних інститутів, ідентифікаційна поведінка та стратегії політичної лояльності, соціально-політичні можливості мережевих акторів, участь у політичних мережах несистемних, неурядових акторів – не набули системного аналізу.

Актуальність дослідження транскордоння обумовлена його двоїстою природою: як контактної зони між державними територіями і як ментальної конструкції, що є результатом інтеграційних процесів, руйнації модерного явлення тріади «держава – нація – територія», формування концепту «багатореальної нації». Важливим постає національно-державний вимір трансформації політичного простору, орієнтований на аналіз способів адаптації регіональних та прикордонних політик держав, їх національних ідеологій та мімікрії інституційних структур.

Досвід сталих транскордонних просторів, де процес утворення модерних держав накладається на постмодерні проекти децентралізації та денацифікації з боку інтеграційної системи ЄС, демонструють країни Нової Східної Європи. Це

обумовило зосередження уваги на моделях організації соціально-політичних практик, які демонструють просторові та локальні суб'єкти транскордоння, в межах якого набула політичної інституціалізації Україна як нова модерна держава.

Просторово-географічні реалії політичних трансформацій актуалізують проблеми системного моделювання простору в межах трикутника регіону Східної Європи – від Балтики до Адріатичного та Чорного морів, довгий час сегментованого дезінтеграцією імперій: Австро-Угорської, Германської, Османської та Російської. Множинність транскордонних меншин, гібридних конфесійних та етно-соціальних груп, діаспор катаклізму, розділених номіналістськими кордонами модерних держав, зумовила стабільність антимодерної складової, що протистоїть практикам культурного націоналізму. Дисконтинуальність поясу прикордонної полоси Східної Європи закріплена в практиках етносоціального сегментування, подібних до ціслейстанської політики культурної автономії.

Мультисуб'єктність визначила складність національно-державного розвитку та обумовила постімперські практики просторової реструктуризації в досліджуваному регіоні, визнаному в роботах К. Хаусхофера, Р. Брубейкера, Г. Тернборна «бастіоном антимодерності». Ендогенний конфлікт, викликаний зіткненням транскордонних практик соціально-політичної організації з ідеологіями модерних націоналізмів держав Тримор'я, отримує перспективу вирішення шляхом інтеграції прикордонного простору Східної Європи в систему транскордонних взаємодій ЄС.

Важливо, що етнічність і націоналізм не є абсолютними формами розмежування світових процесів, але залишаються зручними засобами аналізу соціального світу і зумовлюють кліважування політичних подій.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідних тем: кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» – «Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114 U 007155), та кафедри історії та світової політики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Регіональна специфіка світового політичного процесу: історія, теорія та практика» (№ державної реєстрації № 0114 U 006048).

Метою дослідження є виявлення системних трансформацій транскордоння як простору соціально-політичної дії та ремодуляції локальних спільнот в умовах глокалізації. Досягнення мети зумовлює вирішення таких **завдань**:

- концептуалізувати поняття «транскордоння» та «прикордоння» в соціальних та політичних науках;
- розглянути стратегії аналізу функціональних можливостей прикордонних просторів та визначити методологію дослідження їх соціокультурних сегментів;
- проаналізувати чинники конвергенції та дивергенції кліважування простору;
- з'ясувати специфіку феноменології соціально-політичних практик суб'єктів дії в умовах транскордоння;
- здійснити структурно-функціональний аналіз механізмів забезпечення соціального порядку транскордонного простору;
- визначити соціальну природу локальності через дослідження механізмів впорядкування соціальних норм та публічних відносин та здійснити онтологічний

аналіз локальних спільнот прикордоння як суб'єктів політики;

- виокремити структурні моделі та форми організації соціального порядку в прикордонні та встановити особливості розвитку транскордоння в умовах зустрічної політичної інтеграції;

- виявити форми транскордонного позиціонування культурної ідентичності та визначити особливості конструювання та відтворення образу прикордоння в ідентифікаційних практиках суб'єктів прикордонних просторів;

- визначити умови соціально-політичної комунікації в прикордонних та транскордонних просторах, та виокремити моделі конструювання міжгрупової соціально-політичної комунікації в умовах транскордоння;

- обґрунтувати функціональну диференціацію та практики соціально-політичного позиціонування локальних спільнот в транскордонних просторах;

- дослідити функціонування інституційних систем в прикордонні та транскордонні та визначити особливості інституціалізації мережових систем;

- розглянути політичні практики держав щодо локальних просторів та спільнот в контексті трансформацій національних стратегій;

- відстежити процес конструювання лобістських практик суб'єктами транскордонних просторів.

Об'єктом дослідження є феномен транскордоння як результат соціально-політичних практик локальних спільнот в умовах глобалізації. **Предметом дослідження** є реконфігурація соціально-політичних відносин в транскордонні в умовах глокалізації.

Теоретико-методологічною основою дослідження є системний та структурно-функціональний підходи. *Системний підхід* застосований до аналізу взаємодії соціально-політичних систем локального і глобального масштабу, їх трансформацій в діахронії і синхронії. Синтез системного і просторово-часового підходів є основою дослідження транскордонних систем та фундаментом їх політологічного аналізу. *Структурно-функціональний підхід* дозволяє простежити як функціональні можливості простору впливають на рекогносцировку гравців в системі політичних відносин.

Методи *соціального конструктивізму* та *історико-генетичний підхід* дозволяють дослідити розвиток політичних інститутів у історичній ретроспективі і в соціальній перспективі, зосередитись на аналізі рівня зрілості та історичної стабільності соціокультурних якостей соціально-політичних мереж прикордоння.

Особливе місце отримали методи акторно-мережової теорії та критичної геополітики. *Методи акторно-мережової теорії* (деконструкції, аналіз функціональних ролей, топологічних змін, ірредукціонізму) дозволяють: деієрархізувати соціально-політичну реальність прикордоння за рахунок усунення заданих, нав'язаних структур, підходів, інтерпретацій; простежити утворення соціальних і політичних локусів, спочатку як уявних образів, а згодом, як нових інститутів. Ця група методів дозволяє досліджувати соціально-політичні процеси в прикордонні в категоріях історичне / сучасне, домодерне / модерне / постмодерне, внутрішнє / зовнішнє, а також використовуючи категорії пере-масштабування, реконструювання, ремодуляції. Методи ірредукціонізму та гетерогенності дозволяють досліджувати феномени транскордоння, поєднуючи їх унікальні характеристики в універсальній мережовій системі відносин. Ірредукціонізм як

метод виходить з позиції неможливості зведення різноманіття локальних феноменів до проявів первинного рівня – соціальних, культурних, політичних.

Методи критичної геополітики спрямовані на дослідження простору транскордоння як семіотичної системи з метою аналізу формування геополітичних уявлень, просторових міфів, пов'язаних з політичними практиками територіального експансіонізму. Ці методи спрямовані на дослідження: процесу конструювання образів простору та образів геополітичної дії; технологій та наслідків гуманітарної інтервенції; конструювання «уявних спільнот», їх територіалізації та історіалізації.

Предмет дослідження має міждисциплінарну основу, що обумовлює використання таких методів аналізу: *морфологічного* (аналіз соціально-політичних структур в гібридних просторах, походження ієрархій, споріднених соціальних та політичних інститутів); *інституційного* (аналіз формальної та неформальної інституційних структур на локальному та глобальному рівнях, адаптації інститутів до політичних умов транскордоння); *порівняльно-правового* (аналіз нормативного закріплення прикордонних політик та транснаціональних механізмів політичного впливу); *моделювання* (дослідження моделей соціально-політичної комунікації в транскордонні та соціально-політичної взаємодії між державами та соціокультурними мережевими структурами); *прогностичного* (аналіз форм транскордонної взаємодії та участі національних держав).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні феномену транскордоння як соціально-політичної реальності та просторово-територіальної системи в епоху Постмодерну. Здійснений аналіз дозволив обґрунтувати положення, що виносяться на захист:

уперше:

- транскордоння представлено як результат глобального перемасштабування простору та глокалізації, обумовлених процесами деієрархізації, деєтазиції та детериторіалізації політичних систем в епоху Постмодерну. Зазначено дві форми політичної взаємодії в транскордонні: локально-територіальну, яка реалізована традиційними системними акторами (державами та їх союзами) та мережеву, яка забезпечує комунікацію акторів різної природи та таксономічних рівнів;

- запропоновано дослідження політичного процесу в просторі транскордоння в контексті акторно-мережевої теорії. Утворення нових соціально-політичних локусів досліджено через аналіз територіального виміру політичного простору та його трансформації внаслідок усунення заданих модерних структур та визнання гетерогенності соціально-політичних акторів. Визначено, що простір реалізації політичної дії став результатом політичного менеджменту та конструктивізму;

- визначено, що якості транскордоння утворюються вертикальними та горизонтальними структурами комунікаційних просторів: 1) системами міжгрупових зв'язків, що структуровані як домодерно-дифузна, анклавна, плінно-розріджена; 2) системами соціально-політичної комунікації, де суб'єктність акторів представлена через позицію в діалозі та форму зворотного зв'язку (моделі: комунікаційного ланцюгу, інтеракційнієська, інтерактивна, транзактності);

- показано специфіку соціально-політичних процесів в транскордонні через явище «прикордонного ефекту», яке виникає в умовах накладання соціокультурних та політичних контекстів, створюючи палімпсестність простору. В соціально-політичних практиках транскордоння постає як центр зв'язків, вузлова зона перетину

потоків і як периферія держави, простір зустрічної інтеграції, де доцентровні процеси зустрічаються з відцентрованими. В ідентифікаційних практиках прикордонний ефект проявляється в збереженні групою ідентифікаційних кодів в умовах впровадження стандартів політичних центрів. В комунікаційних практиках прикордонний ефект проявляється як подвійна політична лояльність, медіативність;

- представлено інституційну еластичність як характеристику транскордоння в умовах центр-периферійних та мережевих відносин. Інституційну еластичність розглянуто як: 1) адаптивну здатність публічних інститутів та демонстрацію інтеграційних можливостей державних інститутів; 2) функціональну спрямованість локальних інститутів. Визначено інтерференцію формальних та неформальних інститутів як форму функціонального переходу нелегітимного у легітимне;

- зазначено, що функціонування транскордоння як багатовекторного феномену забезпечується за рахунок лабільності правової регламентації, яка є наслідком дії наднаціональних акторів та запроваджених ними механізмів врегулювання, а також за рахунок розвитку транснаціонального права;

- інтеграційні процеси визначені як чинники ремодуляції суверенітету модерної держави, що створює нове розуміння простору реалізації національного інтересу за межами державної території. Показано як розширене тлумачення концепту «нація» стає формою забезпечення такого інтересу шляхом використання ресурсів споріднених діаспор та просторів, як форми компенсації відцентрових процесів або реалізації постімперських геополітичних амбіцій;

- визначено інструменталізацію соціально-культурних мереж як форми реалізації позатериторіального національного інтересу і як націєутворюючої системи, що створює гетерогенність суб'єктів національної та транснаціональної дії, спрямованих на лобювання інтересів груп та держав;

- локальні групи транскордоння представлено як соціальний феномен, домінуючий тип суб'єктів транскордоння, що формує соціальний простір, які забезпечують ідентифікаційну стабільність в умовах кризової прикордонної ситуації. Часові характеристики простору представлені як соціальний ресурс транскордоння та політична технологія. Показано як темпоральні стратегії групи формують сприйняття політичної реальності та обумовлюють соціальну активність;

- визначено, що соціальна система транскордоння формується завдяки просторовим компетенціям локальних груп, які створюють «соціальне місце». Транскордоння демонструє як взаємини між політичним простором та «соціальним місцем» змінюють генеральну траєкторію: від розуміння місця – як простору взаємодії, до інтерпретації простору – як місця соціально-політичних практик;

уточнено та доповнено:

- концептуальну еволюцію понять «прикордоння» та «транскордоння» в центр-периферійній та мережевій системах соціально-політичної організації. Доповнено визначення прикордонних просторів як суб'єктів політичного процесу в умовах боротьби когнітивних карт епохи Постмодерну;

- застосування понятійного апарату в межах політико-географічного та соціально-антропологічного аналізу міжнародних кордонів. Уточнено класифікацію підходів до інтерпретації природи та функції прикордонних, провінційних, периферійних, буферних, контактних, транскордонних просторів. Показано різницю використання понять «лінійного кордону» (boundary, border), «рухливого кордону»

(frontier, limitrophus), «прикордонного пейзажу» (borderscape), яка акцентує амбівалентність природи кордону, що єднає антропні структури соціальної взаємодії та політико-правові структури держави. Уточнено процес рокировки статичних кордонів у динамічні в межах транскордонних просторів, що відбиває трансформацію межі державної влади та політичного суверенітету;

- функціональний аналіз прикордонних просторів, які представлені в формах: 1) життєвого простору, що диктує «закони експансії»; 2) кордонів рівноваги, які забезпечують інфільтрацію прикордонних зон; 3) частини «тотального» національного, що виходить за межі «ендемичного» державного; 4) прикордоння, що є держаним, але не засвоєним; 5) «перехресного», що має спірний статус;

- аналіз варіативності ідентифікаційного процесу в контексті політичних і соціальних практик прикордонних систем. Уточнено механізми впливу соціально-політичних системи на визначення статусів груп в межах соціальних мереж, на вибір ідентифікаційних характеристики членами прикордонних спільнот;

- функціональні можливості локальних просторів представлені як наслідок соціально-політичного кліважування, що обумовлюють ментальні та поведінкові вподобання. Застосовуючи метод просторового аналізу Ліпсета-Роккана, розглянуті кліважі соціально-політичного простору Східної Європи;

- форми соціально-політичної інклюзії соціокультурних мережевих утворень діаспорного типу. Рівень та форми участі в соціально-політичних процесах глобального, національного та локального рівнів обумовлені природою діаспорних систем – класичних, локально-мережевих та міграційних.

- положення, що транскордонне позиціонування ідентичності локальних груп обумовлюється трансформаціями простору, структурою населення, рухом інформації, соціально-політичним розвитком, еволюцією системи очікування в групі. Зазначено, що множинність форм ідентифікації демонструє прагматичний підхід груп до соціальної адаптації в умовах дисфункціональної системи державного управління.

набуло подальшого розвитку:

- дослідження практик транскордонного регулювання в межах європейського простору. Показано перехід від хронічної нелегітимності та неупорядкованості прикордоння, як стратегії виживання, – до стану легітимного утворення під протекторатом Ради Європи та ЄС, які задають формальні основи інституціалізації процесу децентралізації країн Європи в межах концепції «Європи регіонів»;

- дослідження інституціалізації транскордонного простору, яка відбувається у вертикальному та горизонтальному вимірах на основі нормативних актів Ради Європи та ЄС та локальних соціально-економічних угод, процедур та практик;

- аналіз реструктуризації національно-державних системи Європи. Показано варіативність децентралізації країн Європи в контексті глибини політичної, адміністративної та фінансової децентралізації. Визначені особливості регіоналізації в транскордонних просторах Східної Європи. Показано використання соціальних, культурних, історичних маркерів в практиках організації транскордонних регіонів;

- дослідження афірмативних політик та практик соціального протекціонізму національних держав щодо споріднених просторів та груп, що реалізуються в межах стратегій національного розвитку. Показано формування вимог Ради Європи щодо широкого політичного представництва меншин як ознаки демократизації державного

управління та специфіку їх реалізації в країнах Східної Європи та в Україні.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів зумовлене можливістю використання концептуальних положень дисертації у дослідженнях децентралізації державно-політичного управління, практик політичної участі локальних суб'єктів політичного процесу: місцевих громад, діаспорних соціально-політичних систем. Результати дослідження впливають на уявлення про: існуючі у політології методологічні підходи до аналізу регіональних політик, представництва меншин; концептуалізації форм транскордонних систем.

Робота корисна для формування алгоритмів іміджевої політики регіонів, як умови конкурентоздатності регіону, та держави, як суб'єкта регіональних відносин. Практичними є положення, які пояснюють механізми конструювання регіональних ідентичностей, що дозволяє модифікувати форми впливу на динаміку ідентифікаційних процесів, в тому числі, і на комеморативні практики.

Результати дослідження корисні для розробки спецкурсів з політології, етнополітології, державного управління у закладах вищої освіти, при підготовці методичних та навчальних посібників, статей та аналітичних доповідей.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації апробовано на міжнародних конференціях та конгресах зокрема: «Досліджуючи Прикордоння» (2003 – 2013) (Вільнюс, 2013 р.); «Після Прикордоння: Східна Європа та ідея «Руського миру» (Вільнюс, 2014 р.); «Балкани та Балтика в Об'єднаній Європі – історія, релігії, культури» (Софія, 2014 р.); «Контекстуалізація змін міграції: кордони, що змінюються та нові ідентичності у Східній Європі» (Софія, 2014 р.); «Проблеми забезпечення рівності в країнах східного партнерства та можливі підходи щодо їх вирішення» Європейського центру з питань меншин (ЄЦПМ) (Київ, 2015 р.); «Балкани – Україна: міграційні процеси, соціокультурні впливи, людські долі» (Харків, 2015 р.); «Росіяни та російські спікери в пострадянському просторі: порівняльні підходи» Центру досліджень CEURUS при Тартуському університеті (Тарту, 2015 р.); «Нетериторіальне культурне самоврядування: українська перспектива» ЄЦПМ та Школи соціальних і політичних наук Університету Глазго (Київ, 2016 р.); «Регіональна політика: історичні витoki, законодавче врегулювання, практична реалізація» (Київ, 2016 р.); «Міжнародні правозахисні механізми та їх роль у протидії дискримінації та захисті меншин в країнах східного прикордоння ЄС», ЄЦПМ (Київ, 2017 р.); «Соціальні та політичні трансформації у центральній та східній Європі (1917 – 2017): чинники, досягнення, проблеми» (Одеса, 2017 р.); «Обмін знаннями. Європа та Чорноморський регіон, 1750 – 1850» (Грац, 2017 р.); Міжнародній конференції «Між світами: люди, простори і ритуали» (Софія, 2017 р.); «Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика» (Київ, 2017 р.); «Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно-Східної Європи» (Одеса, 2018 р.); «Проблеми регіональної безпеки та інтеграції в умовах глобалізації: від концепції міжмор'я ХХ ст. до проекту тримор'я ХХІ ст.» (Харків, 2018 р.); Конгресі «Images of the Other» Асоціації східноєвропейських та євразійський студій та Міжнародної асоціації гуманітаріїв (Львів, 2016 р.);

Результати дослідження обговорено на наукових семінарах кафедри історії та світової політики Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано індивідуальну монографію (обсягом 22,3 друк. арк.), 4 розділи в колективних монографіях (з них

одна видана за кордоном), 57 статей у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах наукових конференцій та інше, у тому числі – 16 статей у фахових виданнях з політичних наук, 7 статей у закордонних наукових виданнях, 20 публікацій, що засвідчують апробацію дослідження, 14 статей, що додатково відображають наукові результати дисертації. Ідеї, які належать співавторам, в дисертаційній роботі не використовувались.

Структура дисертації зумовлена необхідністю досягнення визначених мети та завдань дослідження. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, 16 підрозділів, висновків та списку використаних джерел та літератури, що охоплює 853 позиції, з яких 464 – іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації становить 532 сторінки. Обсяг основного тексту – 454 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначені мета і завдання, об'єкт та предмет дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, внесок здобувача в розробку проблеми, наводяться дані про структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Транскордоння: феноменологія простору та соціально-політичних практик» присвячено аналізу концептуалізації понять «транскордоння» та «прикордоння» в соціальних та політичних науках, феноменологічних характеристик локальних груп та їх політичних практик в умовах транскордоння.

У підрозділі 1.1. «Концепт «транскордоння» в соціальних та політичних науках» представлено підходи щодо визначення понять «кордон», «прикордоння», «транскордоння» в теоріях націєбудування, критичній теорії геополітичного аналізу, політичних наук.

Політико-територіальне розмежування в Європі епохи Модерну відбувалося шляхом інституціалізації кордону через потребу окреслення межі політичного управління. Кордон виступив індикатором легітимності держави. Функціональне значення кордону представлено в політологічних дослідженнях Ф. Тернера, Е. Балібара, В. Брауна, А. Варзі; соціально-антропологічних роботах М. Андерсена, Ф. Барта, Е. Коена, Р. Левіна, Дж. Прескотта; в роботах з політичної географії К. Вальо, Т. Вілсона, Л. Крістоффа, Дж. Мінгі. Кордон, як елемент національного суверенітету представлений в працях Л. Каваре, П. Ж. де Ла Праделя, Дж. Фреймонда.

Визначено термінологічне розмежування «лінійного» та «просторового» кордону, його динамічний та статичний аспекти. Рухливість кордонів держави, як гарантія національного розвитку визначені в теоріях XIX – XX ст. які близькі до сучасних стратегій забезпечення безпеки визнаних кордонів.

Ідея кордону як «соціальної конструкції» і як периферії влади, обумовила дослідження «антропології міжнародних кордонів» (Ф. Барт, П. Блум, Дж. Прескотт).

Зазначено, що прикордоння є простором, що прагне зміни периферійного статусу (В. Богданор, Б. Берроуз, У. Райкер), тому предметом дискурсу стала глибина децентралізації (Я. Бач, М. Кітінг, П. Ньюман).

Теорії організму, що застосовані до аналізу розвитку держав на рубежі XIX – XX ст., трансформували розуміння ролі прикордонних процесів. Стратегічне

значення прикордоння представлено як захист національних інтересів (Ф. Ратцель). Формами інтерпретації прикордоння, як системи, що вміщує проміжні структури і спільноти є Рімленд (Н. Спикмена), дисконтинуальний пояс (С. Коена), проміжна зона (К. Хаусхофера). Визначення автономності «прикордонних полос», обґрунтовують їх геополітичний статус. Прикладом прикордонної полоси є «проміжна Європа» як трикутник від Балтики до Адріатичного та Чорного морів.

Дослідження кордону з позиції «долання внутрішніх кордонів» представлені в роботах Ж. Ансея, В. де ля Блаша, Ж. Готмана, І. Лакоста, М. Фуше, якими введені поняття «внутрішня геополітика», «циркуляція іконографії». Критична геополітика в 90-ті роки ХХ ст., визначила простір як конструйовану і доповнену реальність (Ф. Келлі, Дж. О'Тоала). В її межах оформлена концепція «пост-територіального» розвитку як соціально детермінована ідея деєтатизації, демократизації, збалансування форм презентації локальних суб'єктів (Дж. Розенау, Й. Фергюсон, Р. Мансбах). Ці теорії пояснюють політичні практики через концепт «єдності долі» простору. Формування контактних та проміжних просторів, «зон росту» держав представлено ресурсом розширення політичних просторів, що пов'язано з відсутністю географічної межі локальності.

Дослідження прикордонних просторів як «соціальних явищ» в середині ХХ ст. представлено в: структурно-функціональній схемі потоків (Дж. Хауз); типології прикордонних просторів (О. Мартінес); геоісторичному аналізі (Ф. Бродель); вченні про діалог культур (В. Біблер); аналізі цивілізаційної модернізації (В. Межуєва).

Дослідження соціально-політичних проблем контактного простору держав сприяли виокремленню транскордоння як регіону. Поняття «*транскордонний регіон*» вмістило: простір між периферіями суверенних суб'єктів; спільноти, групи населення та взаємини між ними. Поняття «простір прикордоння» об'єднало три види територій: політичні та адміністративні одиниці, буферні простори, контактні зони.

Транскордоння як політичний проект, визначено наприкінці ХХ ст. Питання взаємозв'язку між суверенітетом держави і національним інтересом, соціальною роллю транскордонних зв'язків і розвитком локальної свідомості, обумовили постмодерністський напрям аналізу, що проявилось в синтезі теорій світових систем і територіальної ідентичності. Виникли дві стратегії аналізу: центр-периферійна, де мережі представлені як наслідок об'єктивних економічних процесів; інтеграційна, де основна роль належала політичній волі та інститутам.

Предметом політологічного дискурсу стали механізми нормування поведінки в прикордонні; технології політичної мобілізації; засоби структурування простору як механізм управління; узгодження меморіальних стратегій (А. Паасі, Я. Саарінен). Якщо транскордоння в цивілізаційному аналізі представлено як транзитивний стан розвитку цивілізацій, то в постмодернізмі воно представлено через транс-стан, «плину сучасність» (Т. Адорно, З. Бауман, Ж. Дельоз, Ж. Деріда, Н. Луман).

Концептуалізація прикордоння та транскордоння передбачає синтез: аналізу національних стратегій в системі центр-периферійних відносин; функціонального аналізу просторових структур і соціально-культурних сегментів простору; семантичного аналізу образів простору у акторів, які взаємодіють в транскордонні; структурного аналізу суб'єктно-об'єктивних відносин в прикордонні.

У підрозділі 1.2. «Функціональні можливості прикордонних просторів в дослідницьких стратегіях» зазначено, що прикордоння має потенціал суб'єктності

в системі центр-периферійних відносин і в транснаціональних мережевих структур.

Поєднання матеріальності простору і семіотичного навантаження кордону в соціально-політичних відносинах перетворює його в об'єкт політичного маркетингу. Основною аналізу соціальних процесів в прикордонні є акторо-мережева теорія, яка визначає спосіб «соціальної інтерпретації» як механізм творення суб'єкту.

Мережевий принцип зв'язку соціальних суб'єктів представлено як нову форму соціального порядку (Ж. Готтман, М. Кастельса). Соціальна структура транскордоння визначена як результат «подвійного структурування» через вплив соціальної структури на поведінку суб'єктів відносин і як конструювання соціальної структури учасниками регіональних відносин. Вона представлена як плинна та множина, що має декілька «соціальних горизонтів».

Взаємодія локального і національного простору представлена як «серіалізація локальності» в межах модерної держави (Б. Андерсон) і як «розширення локальності», коли національний простір це зібрання локальних просторів (А. Кросбі), або як «глокальна біографія», яка формує групову свідомість (У. Бека).

Представлені дослідження простору, як соціального об'єкту (М. Хайдеггер, А. Шюц). Визначено, що концепт «організації соціального життя» замінив ідею «суспільства», наділивши локальність здатністю визначати соціальне місце (Е. Гідденс, Г. Люббе). Конструювання соціальних систем в прикордонні обумовило дослідження соціальних практик: маркування простору, формування хронотопу (Г. Швітек); створення соціальної інфраструктури (А. Лефевр); обирання ідентичності (П. Бурдьє); використання «символічної влади» (Дж. Коулман).

Соціальний простір прикордоння проявився як штучна реальність, в якій присутність влади та локальних груп створює систему образів, які обумовлюють соціальну і політичну легітимацію в межах діючих ієрархій центр-периферійних відносин модерну і мереж у вигляді транснаціональних систем постмодерну.

У підрозділі 1.3. «Локальності прикордонного простору: методологія дослідження» представлений аналіз чинників кліважування простору та динаміка соціально-культурних сегментів в умовах темпоральних розривів.

Процес кліважування простору, та виокремлення просторових феноменів досліджено з позицій цивілізаційного, центр-периферійного, мережевого підходів. Цивілізаційний підхід застосований у формі лінійної та локальної теоретичних схем. Визначені: *локальні цивілізації* (Г. Рюккерт), *контактні простори* (Д. Уілкінсон), *прикордонні цивілізації* (Дж. Грехема).

Центр-периферійний підхід підкреслює підлеглість периферії. Економічне підґрунтя політичного процесу представлено в світо-системному аналізі з розподілом світу на центр, напівпериферію, периферію, зовнішні області (Ф. Бродель, І. Валлерстайн) та в теорії «залежного розвитку» (С. Аміна, Р. Пребіша). Взаємодія між структурами політичного простору представлена в моделях: внутрішніх та зовнішніх периферій (Дж. Фрідман); «полосів росту» (Ф. Перру); провінційного управління (Г. Еллінек); політичних якостей периферійних просторів (С. Роккан). Концепція *мережевої периферії* визначає прикордоння у порівнянні з центрами, як вузлами системи, що мають різну щільність та активність акторів (П. Тамаш).

Соціокультурний підхід позбавляє центр привілейованого статусу. Прикордоння втрачає периферійність та існує внаслідок акумуляції імпульсів різних центрів, тому представлено як інший тип модерності (І. Бобков). Мережева система

представлена як адхократична форма просторової морфології, де локальність є проявом глобального (М. Кастельс). Її феноменом є мобілізація локальних груп на користь наддержавної інституціоналізації. У мережеві системі, внутрішній і зовнішній контексти змішуються, центр зникає або зміщується в проміжну зону.

Прикордоння представлено як простір дії глобальних та локальних соціально-культурних стратегій. Локальні групи створюють гетерогенну структуру простору, яка проявляється в сприйнятті соціального часу, та рівнях соціальної активності, що представлені в теоріях «соціальної дії» М. Вебера, «структури соціальної дії» Т. Парсонса, «структурації» Е. Гідденса, «комунікативної дії» Ю. Хабермаса, «креативних дій» Х. Йоаса. Теорії соціальної дії використовують просторово-часовий аналіз для конститутації соціальних практик. Інтенсивність взаємодії соціумів визначає проблему транскордонного проникнення (проблема Гелтона).

Поліморфізм простору представлено як множинність змістів регіонального «хронотопу», що є ознакою регіональної структури. Концепція *«регіонального хронотопу»* О. Ухтомського застосовується як схема розвитку в просторово-часовій топографії, що демонструють моделі соціально-політичного процесу в теоріях Ф. Броделя, О. Неклесси. Транскордоння демонструє єдність простору та часу, де простір виступає як пасивний, а час як активний елементи. Простір, оцінений концепцією територіального суверенітету, а час – ефективним володінням.

Управління політичним часом забезпечує стабільність ідентичності, створюючи для груп межі розвитку в форматі «рамки пам'яті» (М. Хальбвакса), «політики пам'яті» (Р. Барта, М. Фуко).

У політичних процесах транскордоння час набуває рис соціального ресурсу та перетворюється у соціально-політичну технологію. Формування поліхрональних структурних зв'язків обумовлює взаємодія між суб'єктами в режимі синхронного простору. Структура прикордоння, виходячи з темпоральних характеристик, передбачає співіснування територіальних, дислокальних суб'єктів та локальних утворень, для яких транскордонні зв'язки є умовою існування.

У підрозділі 1.4. «Феноменологія соціально-політичних практик суб'єктів транскордонних систем» представлено аналіз взаємодії між суб'єктами політичної комунікації в просторі транскордоння. Феноменологія осмислює відтворення соціальних структур, форм соціально-політичної взаємодії.

Морфологія транскордоння є системою, яка продукує тип поведінки, який реалізується в соціальних практиках. Концептуалізація поняття «соціальні практики» представлена в роботах П. Бурдьє, П. Бергера, К. Гірца, Т. Лукмана як соціальні механізми, які обумовлюють статус груп, формують соціальний суб'єкт і об'єкт.

Стабілізуючий механізм соціальних практик в транскордонні діє за рахунок хабітуалізації, стереотипізації, корпоративної поведінки. Локальні практики формують автономні соціальні простори, які в транскордонні створюють багатовимірну систему діючих агентів. Суб'єктами простору є еліти, групи інтересів, суспільні рухи, партії, соціальні інститути, тощо.

Діяльність мережевих суб'єктів обумовлює «ерозію» суверенітету, коли формуються нові центри прийняття рішень. Теоретизування з приводу форм управління в роботах Г. Маркса, П. Пірсона, А. Суїта заклали основу теорії багаторівневого управління. Вона характеризує політичну систему ЄС як континуум, який поєднує міждержавоу та наднаціональну політики.

Взаємодія в транснаціональній системі представлена в концепції «політичних мереж», яка враховує множинність акторів. Вона представлена в роботах Е. Гріффіта, Р. Родса, Дж. Фрідмена. Двоїста природа груп та просторів подано в теорії «подвійного суверенітету» Дж. Медісона, Г. Кельзена, Г. Вайца. Ідея політичних систем, в яких нові суб'єкти впливають на прийняття рішень в системі публічних відносин реалізується через колективну репрезентацію та лобіювання. Логіка колективної дії передбачає організацію груп інтересу, які володіють соціальним ресурсом, про що йдеться в роботах Д. Гаглунда, М. Шіффа, Дж. Тернера, А. Портеса.

Визначено, що соціально-політична мережа діаспорних інститутів формує систему транскордонної взаємодії, яка «вбудована» в політичний простір різних національних систем, але розвивається за власною логікою.

У висновках до першого розділу зазначено, що варіативність понять «кордон», «прикордоння» і «транскордоння» обумовлена процесами глобалізації та інтеграції, які змінюють логіку та форми взаємодії у міжнародному просторі, модифікують структури контактних просторів та систем. Транскордоння перетворилось у самостійний об'єкт дослідження в політичних теоріях та технологіях.

У розділі 2 «Соціальний порядок транскордонного простору: структурно-функціональний аналіз» досліджено соціальну структуру прикордоння, що складається з груп, інститутів, мереж та системи внутрішніх і зовнішніх контактів, та формує прикордонний режим.

У підрозділі 2.1. «Соціальна природа локальності: соціальні норми та публічні відносини в прикордонні» визначена залежність між локальними соціальними системами та організацією нового дизайну політичних відносин в межах функціонального простору із еластичними інституційними системами.

Представлено вплив прикордонних режимів на соціальні практики, структуру груп, інституціалізацію і варіативність меж взаємодії локальних суб'єктів. Локальність і визначена як противага глобальному і національному, як рівень регіонального простору і продукт соціального місця.

Визначено, що соціальні «розколи» пов'язані з соціальними практиками, інституціалізацією, конфліктами (С. Роккан, Я. Лейн), а поліморфізм прикордоння є наслідком соціальних кліважів; кризи модерних систем; регенерації процесу відмежування просторів; реструктуризації державних та наддержавних просторів. На прикладі історико-політичних регіонів Східної Європи продемонстровано, що реліктові і фантомні кордони зберігають соціальну активність. Зазначено, що соціальні розколи «транслиуються» в політичну систему за допомогою політичних рухів, партій, які позиціонуються на полюсах таких розломів.

Досліджено діалектичний зв'язок між кордонами та ідентичністю. Визначені вигоди, механізми впливу та форми політичної реактивації фантомних та уявних кордонів в політичних практиках країн Східної Європи. Визначено, що регіоналізація в ЄС змінює функції та ієрархії міжнародних кордонів, просторову організацію прикордонних ландшафтів. Транскордонна система представлена як форма оптимізації взаємодії в процесі вирішення соціальних та економічних завдань.

У підрозділі 2.2. «Транскордоння в умовах зустрічної політичної інтеграції» проаналізовано процеси регіоналізації за рахунок інтегративних практик і політик держав щодо оспорюваних історичних просторів.

Визначено, що інтеграційні політики, орієнтовані на інкорпорацію транскордонних периферій, виходять з позиції конструктивізму. Стратегії держав, що виходять з концепції «розширення», реалізуються через створення умов політичного впливу на населення регіонів або передбачають трансформацію національних доктрин, метою яких є охоплення просторів, що репрезентують державний інтерес.

Продемонстровано, що нові транскордонні стратегії представлені як механізм децентралізації та лібералізації (Україна, Словаччина, Чехія) та як форма реалізації постімперських геополітичних ідеологій (Туреччина, Румунія, Польща, Угорщина).

Культурно-історичні і соціально-політичні умови інтеграційних стратегій проявились в закріпленні на національному рівні адресатів геополітичних проєктів. Трансформації регіональних політик демонструють «розширення» змісту в напрямку територіалізації проєктів. Про це свідчать редакції Законів і національних стратегій щодо споріднених груп та діаспор. Зустрічні інтеграційні стратегії країн Східної Європи демонструють збереження прикордонними контактними територіями рис буферного простору.

Соціальний ресурс в просторі кордонів конкуруючих держав став об'єктом соціальних та політичних практик, метою яких є реструктуризація системи політичної дії. Країни, що межують з Україною, трансформують національні стратегії в транснаціональні, коли поняття «нація» стає ширшим, ніж національна держава.

У підрозділі 2.3. «Структурні моделі та форми організації соціального порядку в прикордонні» розглянуто диференціацію соціальних структур в прикордонних просторах, перерозподіл соціально-політичних функцій між суб'єктами: територіальними і функціональним; мережевими і універсальним.

Рисою соціального середовища прикордоння є невизначеність внутрішнього і зовнішнього рівнів, що пояснює виникнення локальних просторів. Представлено розмежування між рисами локальних і функціональних груп. Визначено, що створюючи систему нормативного сприйняття реальності, локальні групи стримують провінціалізацію та периферізацію прикордоння. Травми соціальних трансформацій, які викликані рухом кордонів, провокують форми гібридних, кризових ідентичностей, які сприймаються як соціокультурна девіація або адаптація груп.

Визначено, що соціальний порядок в прикордонні обумовлений зіткненням мережевої та структурної форм організації, це пояснює ефект плинності соціальних форм. Структуризація порядку у Г. Алмонда, К. Дойча, Д. Істона, Т. Парсонса, є методологією, яка виявляє функціональні характеристики політичної системи. В її межах представлені концепції культурного та структурного насилля (Й. Галтунг).

Прикордоння демонструє автономізацію центрів прийняття рішень, виникнення «інституційних пасток» та «інституційного вакууму», коли системи координації не діють. Конфлікт між мережевою та центрованою системою проявляється як вибіркове застосування законодавства; розмивання стандартів; інституціональна еластичність; збільшення клієнтських відносин. Транскордонні системи є конфігурацією соціальних порядків, що складаються з: діючих публічних інститутів; трансформованих інституціональних гібридів на місці ослаблених інститутів держави; мережових асоціацій як нових центрів прийняття рішень; мережових систем, які демонструють соціальний простір локального порядку.

У підрозділі 2.4. «Транскордонне позиціонування культурної ідентичності: соціально-політичний аналіз» представлено ідентичність як продукт соціально-політичного процесу, як феномен, що пояснює природу солідарності, колективної дії.

Діалектика взаємодії процесів глобалізації та локалізації зумовлює системні суперечності в процесах ідентифікації. В просторах, де немає замкненого національно-державного впливу їх виразність посилюється внаслідок співіснування процесів, які орієнтовні на формування жорстких форм належності і солідарності та форм поведінкових, афіліативних, що спираються на особистий і груповий досвід.

Методологічну основу досліджень ідентифікаційної поведінки людини кордону склали роботи Р. Парка, Е. Хьюза, Р. Мертона, а також концептуальні ідеї дрейфуючої та локальної ідентичності, менталітету діаспори, культурних гібридів, соціального капіталу, що інтерпретують ідентифікаційні стратегії в межах транскордоння.

Визначено, що регіонам транскордоння притаманна подвійна природа: 1) вони є частиною простору, де цілісність національної системи обумовлена міжкультурними зв'язками та інтеграцією, а пошук ідентичності є відповіддю на зміни центр-периферійних відносин; 2) вони є частиною транскордоння, яке породжує дифузію, як результат соціально-політичної адаптації груп, а стабілізація локальних форм ідентичності відбувається як анклавізація соціального простору.

Групи формують стратегії навколо таких ідентичностей, які дозволяють їм пов'язувати минуле, сьогодення і майбутнє. Так, «капсульна» ідентичність є формою ізоляціонізму, «дифузна» демонструє крайню форму невизначеності, коли домінують ознаки територіальної свідомості, «кластерна» характерна для соціально-розвинутих, адаптованих, структурованих груп, «кризова» – ситуативна, орієнтована на соціальний захист носіїв, «гібридна» орієнтована на медіативну поведінку.

Глокальний простір транскордоння демонструє множинність актуальних форм ідентифікації, які демонструють прагматичний підхід груп до способів виживання в умовах дисфункціональної та фрагментарної системи державного управління.

У висновках до другого розділу зазначено, що соціальний порядок в прикордонні обумовлюється об'єктивними характеристиками та суб'єктивними чинниками. Прикордоння виступає або як частина структурованого простору, який розвивається за логікою центра, або як лабільна система, що існує завдяки локальним практиками і цінностям. Феноменом структурних форм прикордоння є функціональні та локальні системи, які актуалізують субнаціональний та регіональний простір.

У розділі 3 «Локальні спільноти прикордоння як суб'єкти політики: онтологічний аналіз» досліджено набуття суб'єктності локальними спільнотами в транскордонні в умовах рухливості просторових кордонів та їх уявних образів.

У підрозділі 3.1. «Образ прикордоння в контексті політики ідентичності» представлено зв'язок між образом прикордоння та ідентифікаційними практиками локальних груп, які позиціонують його як «простір між світами», що надає їм свободу від тиску публічного порядку.

Конструювання образу простору в ідентифікаційних практиках суб'єктів прикордоння залежить від: стану прикордонної ситуації та публічного порядку, сталості фантомних кордонів та уявних просторів, взаємодії між простором та «соціальним місцем» групи, динаміки відтворення соціального простору.

Здатність прикордоння продукувати «соціальне місце» пояснює спори з приводу «права» на простір, яким володіють корінні, історичні або титульні групи. Неможливість об'єктивного визначення таких груп криється як в природі простору, який виступає об'єктом засвоєння групами, так і в механізмі формування локальних форм ідентичностей, які вписують *місце* в структуру самосвідомості.

Варіативність ідентифікації пояснена практиками та способами інтерпретації подій та явищ. Стратегія інтерпретації, впливає на компоненти ідентичності, які стосуються культурно-політичного простору, який може розумітися: як місце етногенезу чи політогенезу; як «інваріант Батьківщини» в результаті руху образу культурного ядра; як поліморфна система, що утворена «чехардою» політичних центрів; як децентралізований простір, що потребує засвоєння.

Зв'язок між «уявним», «сприйнятним» та «засвоєним» просторами не є стабільним. Практики формування поведінкової моделі представлено: як *реакцію* на умови життя, розподіл статусів та ролей, на усвідомлення соціальної ідентичності; як *вибір моделі* життя на кордоні, що закріплено на рівні практик та форм взаємодії з іншими акторами прикордоння; як *форма конструювання* образу прикордоння, виходячи з уявлень локальних суб'єктів та геополітичного престижу політій.

У підрозділі 3.2. «Соціально-політична комунікація в прикордонні: суб'єкти і практики» представлено специфіку соціально-політичної комунікації в транскордонні, яка визначена завданням забезпечення зв'язків в контактній зоні, в просторі геополітичного інтересу, в периферійному просторі.

Зазначено, що образ прикордоння в системі політичної комунікації держави спрямовано на «експансію оборони» в інформаційному середовищі. Комунікація в прикордонні є формою відновлення соціального порядку і соціального місця. Визначено, що дифузність та рухливість форм соціального впорядкування є наслідком зіткнення життєвих просторів суб'єктів взаємодії.

Політичний діалог в прикордонному просторі обумовлений «*прикордонним ефектом*», як взаємодія доцентрованих та відцентрованих процесів, та *двоїстістю простору*, який виступає як мережевий центр зв'язків і як периферія держави.

Варіативність процесу соціально-політичної комунікації в прикордонні досягається за рахунок обрання простору діалогу та позиції в процесі комунікації. Визначені форми організації соціально-політичної комунікації за критеріями суб'єктності акторів та форми зворотного зв'язку. Показано, що моделлю зміни позиції локального актора в транснаціонального є діаспори, які здатні бути суб'єктами як на рівні локальних і локально-територіальних відносин, так і на рівні транснаціональних акторів. Це проявляється у створенні альтернативних соціально-політичних структур, які дозволяють виступати як універсальні політичні актори.

Перерозподіл владних ресурсів є постійним предметом діалогу між акторами. Цей процес проявляється у вигляді актуалізації різних видів націоналізму, як форми впровадження модерної ідеології (державної, діаспорної, етнічної), що виступає у вигляді автономістських рухів та квазідержавних утворень.

Участь акторів різного рівня в процесі перерозподілу влади демонструють процеси етнізації політики, які проявляються у вигляді організації та функціонування політичного представництва меншин та діаспор. Моделлю, яка демонструє систему багаторівневого соціально-політичного діалогу в транскордонній системі координат представлена мережа політичних організацій угорців за кордонами Угорщини.

У підрозділі 3.3. «Функціональна диференціація локальних груп транскордонної системи» досліджено локальні групи транскордоння як суб'єкти соціального порядку, чії ресурси реалізується в межах центр-периферійних відносин і в умовах транскордоння, де діють перфоровані суверенітети країн.

В центрованій політичній системі локальні групи визначені як мережеві структури в транскордонні і як елементи системи адміністративно-територіальної структури держави – первинне політико-географічне місце. Функціональні обов'язки, які держава делегує локальній групі залежить від статусу групи як політичної одиниці або як структурної одиниці держави. Практиками обмеження і контролю локальних груп є джерімєндєрінг, пропорційна виборча система на рівні місцевої влади, політичний централізм. У разі залучення місцевої влади до транснаціонального діалогу, локальні групи виконують функцію медіатора в міжнародних відносинах.

Мережева система, діючи як принцип зв'язку акторів, визначає *«мобільну локальність»* як поліфункціональний суб'єкт, який в результаті рухливості соціального простору знаходиться в стані оновлення функцій; та *«незмінну мобільність»* як здатність «соціального місця» зберігати функцію.

Локально-територіальні спільноти створюють форму соціальної організації, яка дозволяє зберігати соціальну функцію, не зважаючи на рух соціально-політичних систем. *Локально-мережеві* структури є адаптивною формою функціональної організації соціальної системи, вони виникають та існують доки не змінюються умови організації. Соціальне розуміння часу та простору в прикордонні дозволяє їм існувати одночасно в просторі потоків та в центрованому просторі.

Визначено, що форма соціально-політичної організації, що виражена поняттям «діаспора», є зручною для інструменталізації лобізму держав через наднаціональні та неурядові структури. Інструменталізацію діаспор обумовили: виборювання меншинами позитивної дискримінації та прагнення інтеграційних систем використовувати соціальний капітал мобільних та локальних систем.

Розширення функціональних можливостей локальних етнокультурних меншин в сферах культури і політичного представництва відбувається завдяки дії Ради Європи та ЄС. Аналогічний процес відбувається в формі надання прав і політичних функцій прикордонним регіонам, та муніципальним громадам.

Правова реальність транскордоння визначена змінами в уявленні про межу дій національного права. Якщо функціонування такої сфери як міжнародне право потребує згоди суб'єктів міжнародних відносин щодо його застосування, то транскордонне, транснаціональне право існує тому, що держава вважає необхідним його застосовувати в просторах, які вважає зоною своєї відповідальності.

У висновках до третього розділу зазначено, що локальні групи можуть виступати як модальність локально-універсальної культури, як варіант локально-територіальної структури або як прояв маргінальної культури транскордонного посередництва. Характеристика групи обумовлює її поведінкову модель яка впливає на форму конструювання образу прикордонного простору.

Розділ 4 «Соціально-політичне позиціонування локальних спільнот в транскордонних просторах» присвячено аналізу внутрішніх умов транскордоння як простору соціально-політичного позиціонування локальних суб'єктів.

У підрозділі 4.1. «Міжгрупова соціально-політична комунікація в умовах

транскордоння: конструювання системи» представлені моделі комунікаційних систем в транскордонні як результат і основа соціально-політичних практик.

Визначено, що в транскордонні канали і форми комунікації розвиваються під впливом політичних процесів, практик держав та в результаті дій мереж та просторів, локальних груп. Представлені умови організації соціально-комунікативної структури та окреслені соціокультурні наслідки: формування гібридних просторів; вплив на самоорганізацію груп; мобілізація національної свідомості; етнокультурна дисперсія, інтерференція та асиміляція.

На матеріалі східно-європейського транскордоння виокремлено моделі комунікації, що утворені міжгруповими зв'язками. Формування дифузної домодерної периферії демонструє соціальна комунікація Бессарабії. Зіткнення домодерного простору з простором модерним демонструє модель міжкультурної комунікації в зоні Карпатської дуги. Досліджено форму міжкультурного діалогу, що сформована *навколо* етнокультурних груп або просторів, позиціонування яких є умовою комунікаційного процесу в прикордонні. Анклавна форма міжкультурного діалогу проілюстрована прикладом карпатських русинів. Плинно-розріджена система комунікації проілюстрована соціокультурною реальністю прикордоння на сході Польщі та заході Литви, Білорусі та України. В цих випадках прикордоння інструменталізується як символічний простір реалізації політичних програм національних держав та наднаціональних стратегій глобального розвитку.

Визначені моделі комунікаційних практик пояснюють алгоритми соціально-політичного позиціонування груп в умовах зустрічної інтеграції державних та в межах інтеграційних транскордонних форм взаємодії.

У підрозділі 4.2. «Регіональний порядок прикордоння: інституційна еластичність та формально-правова рухомість» показано процеси формалізації, інституціалізації, легітимізації соціального порядку в прикордонні.

Визначено, що процес формалізації відносин в прикордонні відбувається в умовах накладання інститутів різних соціально-політичних акторів. Здійснено аналіз інституційного порядку з позицій нормативного підходу (Т. Парсонс) та теорії раціонального вибору (Д. Норт). Дотримання правил в умовах раціонального вибору створює ситуацію інституційної еластичності в прикордонні.

Прикордоння як конкурентне середовище дії акторів різного рівня демонструє співіснування легітимних та нелегітимних інститутів. Трансформація нелегітимного в легітимне визначена як адаптація системи внаслідок глокалізації та децентралізації.

Перемасштабування простору, в якому глобальне та локальне утворюють нову шкалу актуальності, демонструє ідея «Європи регіонів». Глибину реструктуризації проілюстровано аналізом рівня децентралізації країн Західної та Східної Європи. Низький рівень автономності регіонів у Східній Європі зменшує можливості їх участі у транскордонній взаємодії. Посередниками в інституціалізації регіональних утворень стають Рада Європи та ЄС. Їх діяльність спрямована на кооперацію та вирівнювання розвитку в регіонах, що передбачає трансформацію національних інститутів з метою посилення субнаціональних регіонів через участь у процесах ухвалення рішень. Протягом другої половини ХХ ст. відбувся процес визначення регіону суб'єктом політичного процесу, наслідком чого і є виникнення права на регіональне самоврядування та самовизначення в межах держави.

Децентралізація та варіативність регіонального порядку призвели до

розрізнення понять «регіоналізм» та «регіоналізація», а поняття «децентралізація» розширене у зв'язку з визначенням таких форм як: деволуція, деконцентрація, дерегуляція, дивестиція, фіскальний та бюджетний федералізм.

У підрозділі 4.3. «Мережеві транснаціональні системи: формальні основи інституціоналізації» визначено, що транскордонні системи є просторами локалізації процесів глобального перемасштабування політичного простору.

У підрозділі висвітлені зміни інституціоналізації соціально-політичного простору: 1) регіональний інституціональний розвиток охопивши всі сфери життя, створює альтернативу центр-периферійній ієрархії; 2) європейський регіоналізм виступає за трансформацію держави в регіональному форматі; 3) відбувається формування міжнародно-правової інфраструктури транскордонного співробітництва.

Спираючись на практику ЄС простежено набуття поняттям «регіон» універсального значення, що визначило його зручною формою локальності, яка є місцем культурного та політичного виробництва. Показано, що інституційний простір транскордонні вміщує мережу структур вертикального та горизонтального виміру. Аналіз транскордонної інституціоналізації демонструє варіативність впорядкування прикордоння, як форми набуття легітимного статусу регіональними структурами. Визначені типи формально-правової легітимації регіональних структур.

Сучасне транскордоння демонструє перехід від демонстративної поведінки неупорядкованості в форми нових транскордонних легітимних утворень. Суб'єктивація регіону та визнання архаїчності унітаризму проявилось як визнання ефективності багаторівневого управління та подвійності суверенітету. Відтак, організаційна та інституційна структура нового середовища дії безлічі акторів формує нову реальність та актуальне для неї прикордоння.

У висновках до четвертого розділу зазначено, локальні групи виступають як об'єкти застосування етатистських проєктів, включаючи форми мережевої інституціоналізації, за ініціативою центрованих систем або самі ініціюють легалізацію мережевих відносин в межах транскордонних просторів.

В Розділі 5 «Локальність в політичних практиках транскордонного простору» досліджено трансформації політичного процесу за рахунок залучення ресурсів локальних суб'єктів транскордонних просторів.

У підрозділі 5.1. «Локальності в регіональних політиках та практиках критичної геополітики» представлено трансформації національних політик держав Східної Європи, які в умовах реструктуризації Європи на рубежі XXI ст. набули розширення за рахунок включення локальних споріднених просторів та груп.

Проаналізовано чинники, які вплинули на регіоналізм як форму прикордонної політики в практиках суміжних держав Східної Європи. Доведено, що об'єктом впливу є локальні групи перехресних прикордонних просторів. Показано механізм конструювання спільного простору, що спирається на фантомні кордони минулого та уявні образи історичної території. Досліджено формування діаспорних політик сусідів України – Польщі, Словаччини, Румунії, Угорщини та Туреччини.

Показано роль націоналізації історії як акту політичної суверенізації; роль етнонаціональної інтерпретації політичних подій в процесі афірмативної дії національної стратегії. Як політична технологія представлена боротьба за символічний капітал. Показано еволюцію інституційних та законодавчих основ

національних політик держав Східної Європи та Туреччини, орієнтованих на широке розуміння національної єдності всіх носіїв етнокультурної ідентичності з метою інкорпорації соціального ресурсу та політичних можливостей для реалізації національного інтересу за межами територіально обмеженої держави.

Зазначено, що формування концепції позатериторіальної національної цілісності вибудовується не лише за рахунок односторонньої дії держави, але і за участю цільових локальних груп, яким адресовано заходи протекціонізму, і які з об'єкту політики перетворюються на суб'єктів політичної дії. Зазначено, що діаспоральні стратегії держав можуть розглядатися як форми «національного реваншизму» або як створення моделі «багаторежимної нації».

У підрозділі 5.2. «Конструювання лобістських практик та структур суб'єктами транскордонних просторів» показано як транскордонний простір країн Східної Європи став ареною впровадження національних проектів держав.

Пошук форм участі в міжнародних процесах обумовлює політику держав щодо діаспор, які розглядаються як ресурс для формування лобістських структур. Соціальний протекціонізм щодо діаспор задає кордони бажаного політичного впливу.

В підрозділі розглянуто організацію діалогу з діаспорами державами Східної Європи: інституціалізацію роботи із мережевими структурами і регіональними громадськими організаціями; реалізацію соціально-культурних та інфраструктурних проектів; залучення споріднених груп до соціально-політичного життя держави. Діаспоральна політика передбачає втручання в управління соціокультурними просторами суміжних держав. Цей процес співпадає з політикою ЄС стосовно розширення політичних повноважень та самоврядування регіональних структур. М'яка реструктуризація систем модерного типу, відбувається завдяки розвитку транснаціональних коридорів та трансдержавних просторів, які дозволяють державам на правах інвесторів входити в сусідні прикордонні простори.

Процес реалізації політики інтеграції суміжних територій України – Бессарабії, Марамурешу, Південної Буковини, Закарпаття, Східних Кресів – відбувається в культурно-політичному середовищі. Територіальні претензії представлені в формі конкуренції за соціально-демографічний та електоральний ресурси. Виокремлено дві моделі регіональної політики, об'єктом яких стали діаспори: коли держава «конструює» діаспору, виходячи геополітичних завдань (Румунія, Туреччина, Словаччина); коли держава «звертається» до діалогу з локальною групою. В межах другої моделі помітним є «ідентифікаційний поворот» (Болгарія, Польща, Угорщина).

Мережева структура споріднених груп різних регіонів та країн створює умови для організації транскордонних систем національно-орієнтованого типу, які здатні виконувати соціальні і політичні функції.

У висновках до розділу зазначено, що регіоналізм як практика розширення національних кордонів передбачає включення прикордонних регіонів у семіотичний простір національних культур, які розростаються за межі державних кордонів. Реалізація проектів відбувається через діаспорні та локальні групи, які стають об'єктом застосування політичних технологій а також забезпечують держави ресурсом необхідним для політичної маніфестації інтересів як «обов'язків» захисту історичних діаспор або громадян.

У Висновках зазначено, що концептуалізація понять «прикордоння» та «транскордоння» в соціальних науках пов'язано з переосмисленням територіальності державно-політичних утворень. В національно-державних концепціях Модерної епохи кордон, прикордоння, периферія є якісними характеристиками просторової системи держави. Прикордоння представлено як об'єкт управління, буферна зона, мінімальна жертва, воно є простором росту і контактною зоною в межах імперських експансіоністських політик. Зміна принципу територіальності в політичному процесі, яка обумовлена трансформацією Вестфальської системи, розширила інтерпретацію «прикордоння» до рівня медіативної системи «транскордоння».

Поняття «транскордоння» еволюціонувало від форми зв'язків системних локально-територіальних світових акторів через статус несистемної структури в глобальних взаємовідносинах до визнання як мережевої системи зв'язків, що забезпечує соціально-політичну комунікацію акторів різної природи та таксономічних рівнів. Транскордоння як результат глобального перемасштабування та глокалізації є місцем реалізації процесів деієрархізації, деєтазиції та детериторіалізації політичних систем в епоху Постмодерну.

Епоха Постмодерну зумовила перетворення простору з детермінанти політичних відносин в конструйовану реальність, де транскордоння є суб'єктом політичного процесу завдяки локальним та регіональним акторам.

Мережеві структури представлені як новий соціальний порядок, де простір «потоків» та «вузлів» конкурує з простором «місць», а кордони локальності, що визначені через систему іконографічних символів, образів і публічних дій, окреслюють процес формування суспільних інститутів та соціальну дію, коли географічні образи інтерпретуються як соціально-політичні або економічні активи. Політична практика демонструє, що соціальна інтерпретація є механізмом творення суб'єкту за рахунок вторинного, функціонального змісту.

Темпоральна система транскордоння поєднує синхронні та діяхронні простори локальних спільнот, створюючи систему регіонального хронотопу як схему змістовного розвитку. Варіативність та конфліктність локальних хронотопів обумовлена поліморфізмом простору та силою політичного центру.

Транскордоння демонструє діалектику простору та часу де простір виступає як пасивний, а час, як активний елементи. Простір, оцінений концепцією територіального суверенітету, а час – концепцією ефективного територіального володіння. Зміна одного з показників нівелює *status quo* кордонів. Множинність локальних суб'єктів, які демонструють гетерогенність темпоральних уявлень, обумовлює невимірюваність прикордонного простору та втрату темпорально-просторових координат, що порушує динаміку політичного процесу.

Управління політичним процесом в транскордонні передбачає врахування його «складчастої» темпоральної структури, часової протяжності в діяхронії та асиметрії в синхронії. Транскордонній системі характерна «плинна» сучасність, коли в умовах руйнації соціальної ієрархії відтворення домінантного хронотопу стає неможливим. Мережева система синтезує хронотопи локальних суб'єктів та прекаріату, вона провокує темпоральний шок (страх майбутнього), який викликає дезорієнтацію в суспільстві, як результат бифуркації, коли система визначається з розвитком.

Локальні спільноти, як домінуючий тип соціальних суб'єктів транскордоння, існують передусім в часі, формують просторові образи за рахунок соціальних

практик, що забезпечують ідентифікаційну стабільність. Часові характеристики простору є соціальним ресурсом та політичною технологією, яка забезпечує констрування ідентичності. Темпоральні стратегії групи формують способи сприйняття політичної реальності та обумовлюють соціальну активність.

Прикордонне позиціонування локальних груп визначає їх участь в перебудові субнаціонального порядку в державно-національний, коли політичний організм інтегрує групи в універсальну структуру, делокалізуючи соціальний порядок, а також участь у зворотному процесі – конвертації універсального порядку в локальний при послабленні універсальних центр-периферійних відносин. Локальні групи формують простір закріплюючи просторові компетенції, що структурують соціальну систему. Локальність створює «соціальне місце», а прикордоння демонструє як взаємини між ним та простором змінюють траєкторію: від розуміння місця як простору взаємодії до інтерпретації простору як місця соціальних практик. Просторові соціально-політичні практики пов'язують презентації простору з простором репрезентації.

Специфіку соціально-політичних процесів в транскордонні демонструє прикордонний ефект, що виникає в умовах накладання соціокультурних та політичних контекстів, створюючи палімпсестність простору: в соціально-політичних практиках транскордоння постає як центр зв'язків, вузлова зона перетину потоків і як периферія, простір зустрічної інтеграції де доцентровні процеси зустрічаються з відцентрованими. В ідентифікаційних практиках, прикордонний ефект проявляється в збереженні групою власних внутрішніх ідентифікаційних кодів в умовах культурних стандартів центрів. В комунікаційних практиках прикордонний ефект проявляється в результаті формування подвійної лояльності, медіативності.

Транскордоння в межах Східної Європи є простором функціонального соціально-політичного порядку. Двоїста природа простору дозволяє розглядати його як розділений суверенітетами суміжних країн, що має історико-культурну своєрідність, комплекс національних, регіональних елементів, які сприяють взаємодії прикордонних регіонів для збереження та розвитку життєвого простору контакту.

Потенційна суб'єктність транскордоння обумовлює розуміння його як простору контактів, де взаємодіють автономні взаємо-орієнтовані актори. Кліважі локальності, як адаптивна форма реструктуризації соціальної системи, виникають та існують доки не змінюються умови функціональності. Варіативність транскордонних просторів доводить, що основою їх функціонування є асиметрії в демографічних, культурних, економічних, політичних сферах, які провокують створення систем та інфраструктури з урахуванням специфіки контактних зон.

Функціонування транскордоння відбувається завдяки нормативному каркасу локальних суб'єктів. Їх варіативність є спадком попередніх політичних структур, кризою модерних систем та новими формами розмежування. Поліморфізм соціальних структур транскордоння обумовлює глокальний політичний порядок, який проявляється в конкуренції двох картографічних моделей. Перша залишає на карті кордони держав як прояв метанаративів щодо створення безпеки суверенними державами. Друга демонструє карту потоків та зв'язків, які знищують монополію держави на кордони та соціальні ресурси.

В ситуації, коли національні стратегії геополітичного розширення обирають локальні групи як адресатів геополітичних проєктів розширення, застосовуючи до

них практики позитивної дискримінації та соціальної інтеграції, вони апелюють до них як до носіїв функціональних та соціальних ресурсів в умовах «перфорованих» суверенітетів в транскордонні. Формування зустрічних інтеграцій країнами Східної Європи обумовлює визнання за прикордонними просторами буферних статусів. Кордони набувають умовності, а політична ретроспективна демонструє, що простори можуть бути переорієнтовані від діючих до нових «історичних» центрів. Ситуація пом'якшена спрямуванням інтеграційних процесів всіх держав регіону в напрямку спільного перебування у просторі європейської інтеграції.

Системні якості транскордоння утворені внаслідок накладання вертикальної та горизонтальної структур комунікаційних просторів: 1) систем комунікації, утворених внутрішніми міжгруповими зв'язками в просторі певного типу і структурованих як: «*домодерно-дифузна*» (множина взаємодіючих локальних груп в просторі сталого геополітичного кордону, де полікультурність є соціально-політичний ресурсом), «*анклавна*» (актуалізація етнокультурних кордонів групи в умовах пульсуючого руху політичного кордону і центрів) та «*плинно-розріджена*» (інтерференція споріднених культур в межах тривалих практик спільного господарювання, де послідовно виникають політичні транзитні системи); 2) систем соціально-політичної комунікації, де суб'єктність акторів представлена через позицію в діалозі, та формою зворотного зв'язку як «*моделі комунікаційного ланцюгу*» (розмежування функцій між центром та периферіями, коли відбувається спрямована дія суб'єкту без зворотного зв'язку), «*інтераціоналістської моделі*» (рецепієнт визначається як активний учасник комунікації), «*інтерактивної моделі*» (об'єкт та суб'єкт розрізняються за соціально-політичним статусом, функцією та роллю в комунікаційній мережі та об'єкт може впливати на комунікатора в системі зворотного зв'язку), «*моделі транзактності*» (діалогова форма комунікації, де актори рівностатусні).

Соціально-політичні системи надають групам соціальні статуси, розширюючи власну соціальні мережу та закріплюючи соціально-політичний порядок. В транскордонні позиціонування ідентичності локальних груп обумовлюється динамікою соціально-політичних змін простору, структурами населення, способами поширення інформації, еволюцією системи очікувань. Множинність актуальних форм ідентифікації демонструє прагматичний підхід груп щодо соціальної адаптації в умовах дисфункціональної та фрагментованої системи державного управління. Групи формують ідентифікаційні стратегії навколо таких ідентичностей як: «*капсульна*», яка виступає формою ізоляціонізму; «*дифузна*», яка демонструє крайню форму невизначеності, при якій проявляються ознаки дієвої територіальної свідомості; «*кластерна*» характерна для соціально-розвинутих, адаптованих та структурованих груп; «*кризова*» є темпорально-обмеженою, орієнтованою на соціальний захист носіїв; «*гібридна*» орієнтована на транскультурну медіативну поведінку.

Одночасно регіоналізм в європейському просторі пов'язаний із дією універсальних наддержавних структур (ЄС, Рада Європи), які спрямовують процес регіоналізації на рівень участі локальних суб'єктів (місцеві ради, райони), створюючи наднаціональні структури та умови для дистанціювання концепту нації від концепту держави. Інтеграційні процеси, які вимагають від модерної держави ремодуляції національного суверенітету, обумовлюють нове розуміння простору

реалізації національного інтересу за межами державної території. Розширене тлумачення концепту «нація» є формою його забезпечення шляхом використання ресурсної системи споріднених груп та просторів, що може бути формою компенсації відцентрових процесів або формою реалізації постімперських геополітичних амбіцій.

Політика інтеграції прикордонних просторів і груп в мережу національних відносин, передбачає пошук історичних аргументів для легітимізації політичних дій, застосування комеморативних механізмів з метою пошуку версії минулого, які підкріплюють оновлену версію націогенезу. В країнах Східної Європи цей процес проявляється в оформленні історичних політик, в прийнятті меморіальних законів, які орієнтовані на етнізацію та регіоналізацію політичного процесу.

Реструктуризації простору змінили підходи до розуміння соціального порядку, який передбачає баланс між чисельними мережами «партнерства», державними та наддержавними публічними інститутами. Інституційний поліморфізм відбиває стан «політичного транзиту», коли політична система змінює структурно-функціональну форму. Інтерференція старих та нових, формальних та неформальних інститутів забезпечує функціональні переходи нелегітимного у легітимне, як механізм трансформації політичної системи. Такий стан транскордоння представлено як інституційну еластичність, яку розглянуто як: 1) прояв адаптивної здатності інститутів публічного порядку та демонстрації інтеграційних можливостей державних інститутів; 2) прояв функціональної спрямованості інститутів локального рівня, які виконують медіативні та ситуативні завдання.

Функціонування транскордоння як багатовекторного, полізмістовного феномену забезпечується лабільністю правової регламентації, як наслідку дії наднаціональних акторів, їх стандартів врегулювання соціально-політичних відносин, а також за рахунок розвитку транснаціонального права як форми захисту національних інтересів за межами державних кордонів.

Проявом процесу просторової реструктуризації є набуття соціокультурними мережами діаспорного типу якостей політичних суб'єктів. Відбувається інструменталізація соціально-культурних мереж як форми реалізації позатериторіального національного інтересу і як націоутворюючої системи.

Формат соціально-політичної інклюзії мережевих утворень діаспорного типу, форми участі в соціально-політичних процесах глобального, національного та локального рівнів обумовлені їх природою. Класичні діаспори демонструють високий рівень інституціалізації та соціально-політичної презентації в політичних просторах, створюючи умови для підтримання суб'єктності національної держави. Історичні діаспори, утворені внаслідок змін кордонів, створюють систему соціально-політичних мереж, які здатні до акумуляції та репрезентації національної ідеї, яка підтримана метрополією. Мережеві діаспори, що утворені міграційними спільнотами, орієнтовані на акумуляцію соціального ресурсу приймаючих держав. Їх соціальні зв'язки складають інтерес для їх метрополій, які ініціюють процес інституціалізації.

Практики організації транскордонних просторів в межах Європи є формою забезпечення інтеграційних процесів та способом модифікації національно-державних суб'єктів. Регулювання процесами встановлення транскордонних режимів пройшло шлях від хронічної нелегітимності прикордонних ситуацій до стану легітимного утворення під протекторатом Ради Європи та ЄС.

Інституціалізація транскордонного простору Європи відбувається у вертикальному (в межах центрованої регіональної системи макро-регіону) та горизонтальному (децентралізація системи управління держав) вимірах на основі політико-правових та нормативно-правових актів Ради Європи та ЄС та локальних угод, процедур та практик. Реформи децентралізації спрямовані на забезпечення дії принципів субсидіарності та багаторівневості управління.

Чинником реструктуризації національно-територіальних структур є інтеграція споріднених просторів, які розширюють простір геополітичного контролю. Ці дії отримують легітимізацію через вимоги Ради Європи щодо політичного представництва меншин як ознаки демократизації державного управління. Законодавче закріплення розширення функціональних можливостей локальних меншин в сфері культури і політичного представництва відбулось в усіх країнах Східної Європи, але на високому рівні в політиці, за оцінкою Ради Європи, гарантії представництва меншин майже не відображені. Процеси децентралізації, які підтримують держави з метою вирішення економічних та соціальних завдань, надають прикордонним регіонам ресурси політичної суб'єктності, що збігається з реалізацією проекту «Європи регіонів». Регіони, як нові суб'єкти політичного простору використовують власну локальність як форму репрезентації альтернативного сприйняття дійсності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Коч С. В. Транскордоння: простір соціально-політичного порядку: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 362 с.

Монографії у співавторстві / Розділи в монографіях

2. Koch S. The National Self-Determination Projects of Greece and Bulgaria: The Role of Ethnic Bessarabian Diasporas. *Europe and the Black Sea Region. A History of Early Knowledge Exchange (1750–1850)* / D. Gutmeyr, K. Kaser (Eds.). Wien: Lit Verlag GmbH. 2018. P. 289–310.
3. Коч С. В. Регіоналізм у зовнішній політиці України та її сусідів в епоху пост-правди. *Міжнародні відносини та зовнішня політика в еру «пост-правди»* / під заг. ред. О. І. Брусиловської. Київ: Вадекс. 2018. С. 100–137. (співавтор Узун Ю. В.)
4. Коч С. В. Греки. *Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одессины* / под ред. А. И. Киссе, А. А. Пригарина, В. Н. Станко. Одесса: PostScriptUm – СМІЛ. 2012. Раздел 2. Очерк 5. С. 329–388.
5. Коч С. В. Добрососедство и межэтническое взаимодействие. *Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одессины* / под ред. А. И. Киссе, А. А. Пригарин, В. Н. Станко. Одесса: PostScriptUm – СМІЛ. 2014. Раздел 3. Очерк 1 - 2. С. 637–684.

Статті, опубліковані у фахових виданнях України

6. Коч С. В. Регіональні особливості етнокультурних процесів в Україні і формування національної ідеї. *Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць*. Одеса: Астропринт. 2001. Вип. 11. С. 671–676.
7. Коч С. В. Концептуальні проблеми прав етносів. *Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць*. Одеса: Юридична література. 2001. Вип. 12. С. 267–280.
8. Коч С. В. Громадянський та етнічний націоналізм: проблеми трансформації. *Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць*. Одеса: Астропринт. 2003. Вип. 17. С. 256–264.
9. Коч С. В. Особливості процесу символізації суспільно-політичної сфери. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Інститут Держави і права імені В. М. Корещького НАН України. 2007. Вип. 35. С. 664–671.
10. Коч С. В. Моделі устрою територіально політичних систем з позицій центр-периферійних відносин. *Вісник Одеського Національного університету. Серія: Соціологія та політичні науки*. 2007. Т. 11. Вип. 10. С. 239–256. (співавтор Узун Ю. В.).
11. Коч С. В. Закономірності формування національно-мовної політики. *Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць*. Одеса: Фенікс. 2007. Вип. 32. С. 264–271.
12. Коч С. В. Диаспори в миграционном процессе Европы. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України. 2012. Вип. 57. С. 553–558.
13. Коч С. В. Консолідована демографічна політика ЄС як засіб подолання «геронтофобії» та «синдрому Доріана Грея». *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Одеса: Астропринт. 2012. Т. 17. Вип. 2 (16). С. 116–127. (співавтор Узун Ю. В.).
14. Коч С. В. Методологические проблемы локально-региональных и приграничных исследований. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Інститут Держави і права імені В. М. Корещького НАН України. 2013. Вип. 61. С. 460–467.
15. Коч С. В. Політико-правові аспекти історичних джерел українського демократичного транзиту: вибори до установчих зборів УНР 1917 р. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія. Збірник наукових праць*. Одеса: Фенікс. 2014. Вип. 7. С. 89–103.
16. Коч С. В. Функциональные возможности пограничья в исследовательских стратегиях. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Інститут Держави і права імені В. М. Корещького НАН України. 2014. Вип. 64. С. 447–451.
17. Коч С. В. Трансформации идентификационных стратегий болгар Украины: социально политические условия и адаптационные практики. *Політичне життя*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2017. № 4. С. 58–70.
18. Коч С. В. Республика Болгария и «болгары зарубежья»: формирование политики взаимодействия. *Вісник Одеського національного університету. Серія:*

Соціологія та політичні науки. 2018. Т. 23. Вип. 2 (31). С. 135–157.

19. Коч С. В. Меморіальна політика сусідів України: від стратегії національного суверенітету до «великих держав». *Politicus*. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. 2018. № 4. С. 46–50.

20. Коч С. В. Кліважування простору північного Причорномор'я: геополітичні суперечки в епоху пост-правди. *Політичне життя*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2018. № 4. С. 90–96.

21. Коч С. В. Любов, яка рухає кордони: діаспоральна політика Туреччини. *Сучасне суспільство. Збірник наукових праць*. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. 2018. № 2 (16). С. 119–134.

Статті, опубліковані у наукових періодичних виданнях інших держав

22. Коч С. В. Этническое лоббирование как социальная практика в пограничье (на материалах исследования Бессарабии). *Перекрестки. Журнал исследований восточноевропейского Пограничья*. Вильнюс: Европейский гуманитарный университет. 2014. № 1–2. С. 46–65.

23. Коч С. В. Субъектно-объектные отношения в процессах структурирования пограничья (на материалах исследования Бессарабии). *Перекрестки. Журнал исследований восточноевропейского Пограничья*. Вильнюс: Европейский гуманитарный университет. 2015. № 1–2. С. 11–32.

24. Коч С. В. Материальное воплощение этнического и проблема движения традиции. *Творчество в археологическом и этнографическом измерении: сборник научных трудов*. Омск: Изд. дом «Наука». 2013. С. 89–94. (у співавторстві з О. А. Прігарінін).

25. Коч С. В. Идентификационные стратегии на болгарите в Украина. *Българска етнология Българска Академия на науките Институт за етнология и фолклористика с етнографски музей – БАН*. София: Академично изд. «Проф. Марин Дринов». 2016. XLII Кн. 4. Българите в Бесарабия и Таврия. С. 520–537.

26. Koch S. «Our» and «Foreign» in Bessarabia: Communicational Environment and Commemorative Practices. *Between the Worlds: People, Spaces and Rituals* / R. Popov, M. Maeva, M. Slavkova, Y. Erolova (Eds.). Sofia: IEFSEM – BAS. 2018. P. 236–254.

27. Коч С. В. Трансграничное позиционирование культурной идентичности. *Administrarea Publică. Chişinău*. 2018. Nr.4. С. 121–126.

28. Koch S. Borderland Groups Between Political Centres: National Influence and Local Practices and in Bessarabia. *Evropský Politický a Právní Diskurz*. Praha: Berostav Družstvo. 2018. V. 5, Is. 6. P. 116–126.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Коч С. В. Своєобразіє форм соціального регулювання в традиційному і сучасному суспільстві. *Р. Ф. Кайндль і українська історична наука: матеріали Міжнародного наукового семінару «Кайндлівські читання»* / під ред. В. М. Ботушанський та ін. Вишніця: Черемош. 2004. Ч. 2. С. 282–289.

30. Коч С. В. Механізм функціонування етнічної ідентичності діаспори на прикладі греко-болгарських поселень Півдня України. *Българите в Северното*

Причорномор'є. Исследования и материалы. Одеса – Велико тьрново: Друк. 2006. Т. 9. С. 257–264.

31. Коч С. В. Національна на культурна ідентичності діаспорних груп Буджаку: проблеми формування, збереження та співвідношення в умовах сталого соціально-політичного порубіжжя. *Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації: матеріали Конгресу.* Львів: Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2008. С. 157–158.

32. Коч С. В. Особенности функционирования этнической идентичности в зонах устойчивого пограничья (на примере этнических групп Буджака). *VII Конгресс этнографов и антропологов России: докл. и выступления* / под ред. В. А. Тишкова и др. Саранск: ИИ Гуманитарных наук при Правительстве Республики Мордовия. 2007. С. 430–431.

33. Коч С. В. Динаміка етномовної ситуації на території Півдня Бессарабії у XVIII – XX ст. *Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин: перспективи реалізації в Україні.* Одеса: Друкарський дім. 2008. С. 145–157.

34. Коч С. В. Особенности процессов этнической идентичности в среде болгар-переселенцев Одесской области. *Дриновський збірник.* Т. 3. Харків – Софія: Академічно вид. «Проф. Марин Дринов». 2009. С. 286–294.

35. Коч С. В. Трансформації в етнічному самосвідомості болгар Бессарабії XIX – XX в. *Българите в Северното Причорномор'є. Исследования и материалы.* Одеса – Велико Тьрново: Фабер. 2009. Т. 10. С. 369–376.

36. Коч С. В. Презентація етнокультурних різниць як фактор формування городської ідентичності в Одесі. *VII Конгресс этнографов и антропологов России: тезисы докладов.* Оренбург: Изд. центр ОГАУ. 2009. С. 325–326.

37. Коч С. В. Функционирование социокультурного пространства в условиях устойчивого пограничья (модель Юго-Западного региона Украины). *VII Конгресс этнографов и антропологов России: тезисы докладов.* Оренбург: Изд. центр ОГАУ. 2009. С. 439–440.

38. Коч С. В. Социально-экономические модели адаптации этнических групп (на примере «старых» и «новых» диаспор юго-западного региона Украины). *Предупреждение насильственных конфликтов в мультикультурных сообществах и формирование культуры мира* / под ред. М. Араджиони. Киев: Золотые Ворота. 2011. С. 61–71.

39. Коч С. В. Коллективная память в процессе формирования идентификационной стратегии диаспоры в условиях адаптации к социально-политическим изменениям (на примере диаспорных групп юго-западного пограничья Украины). *IX Конгресс этнографов и антропологов России: тезисы докладов* / под ред. В. А. Тишкова и др. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН. 2011. С. 387–388.

40. Коч С. В. Міграційні процеси як фактор соціально-політичного розвитку. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія, Філософія. Політологія. Збірник наукових праць.* Одеса: МГУ. 2011. Вип. 2. С. 94–98.

41. Коч С. В. Локальная идентичность в кризисной ситуации (на материалах истории греческой диаспоры Украины). *Человек в истории и культуре. Сборник*

научных работ в честь лауреата гос. премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук В. Н. Станко / под ред. А. А. Пригарин. Одесса: СМІЛ. 2012. С. 374–383.

42. Коч С. В. Адаптационные стратегии этнических мигрантов в контексте реализации этносоциальных «моделей благополучия» (на примере «старых» и «новых» диаспор юга Украины). *IX Конгресс этнографов и антропологов России: тезисы докладов* / под ред. В. Тишкова и др. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН. 2011. С. 523–524.

43. Коч С. В. Диаспоры Юга Украины в системе региональных геополитических отношений. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія, Філософія. Політологія. Збірник наукових праць*. Одеса: МГУ. Вип. 4. 2012. С. 139–148.

44. Коч С. В. Региональная система Бессарабии: геополитические статусы и практика. *Регіональна політика: історичні витоки, законодавче врегулювання, практична реалізація. Збірник наукових праць*. Київ «Економічна думка». 2016. Вип. II. Ч. 1. С. 193–199.

45. Коч С. В. Трансформации социальных практик локальных этнокультурных групп Одессы. *Соціальні та політичні трансформації у центральній та східній Європі (1917–2017): чинники, досягнення, проблеми. Тези міжнародної наукової конференції*. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова – Студіум Східної Європи Варшавського університету. Одеса. 2017. С. 64–65. (співавтор Узун Ю. В.).

46. Коч С. В. Социально-культурная презентация региональных этнокультурных групп как механизм лоббирования интересов (на примере Одессы). *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика: збірник наукових праць*. Київ – Тернопіль: Бескиди. 2017. Вип. III. Ч. 1. С. 305–310.

47. Коч С. В. Децентралізація: критерії оцінювання регіональної політики та результати в Україні. *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика: збірник наукових праць*. Київ – Тернопіль: Бескиди. 2018. Вип. IV. Ч. 1. С. 237–250. (співавтор Узун Ю. В.).

48. Коч С. В. Национальное возрождение Греции и Болгарии: роль этнических диаспор Бессарабии. *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*. Одесса – Велико Търново: Симекс-принт, 2018. Т. 13. С. 221–241.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

49. Коч С. В. Етнос і етнічність у соціально-політичних трансформаційних процесах. *Буковинський історико-етнографічний вісник*. Чернівці: Золоті литаври, 2001. Вип. III. С. 42–44.

50. Коч С. В. До питання про корінні народи. *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження. Збірка наукових праць*. Одеса. 2002. Т. 3. С. 225–226.

51. Коч С. В. Ідентичність та проблема етнічного конфлікту. *Записки історичного факультету*. Одеса: Астропринт. 2003. № 15. С. 118–128.

52. Коч С. В. Тенденції розвитку національної освіти та інтелігенція.

Інтелекція і влада. Громадсько-політичний науковий збірник. Серія: Політологія / під ред. Г. І. Гончарук. 2004. Одеса: Астропринт. 2004. Вип. II. С. 76–81.

53. Коч С. В. Этнический фактор в процессе формирования историко-культурного образа политической границы. *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали та дослідження: збірка наукових праць* / під ред. О. В. Колесник. Донецьк. 2004. Т. 4 С. 71–74.

54. Коч С. В. Экспедиционные исследования в бывших «греко-болгарских» колониях Юго-западной Украины: предварительная публикация. *Одеська болгаристика. Науковий щорічник*. Одеса: Одеське наукове товариство болгаристів. № 3 – 4, 2005–2006. С. 49–53. (співавтор Е. Самаритаки).

55. Коч С. В. Происхождение цветowych наименований на примере славянских языков. *Р. Ф. Кайндль Вікно в Європейську науку: матеріали II Міжнародного семінару «Кайндлівські читання»* / під ред. В. М. Ботушанський. Чернівці: Прут. 2005. С. 303–309 (співавтор К. Назаренко).

56. Коч С. В. Особенности формирования гагаузского языка. *Р. Ф. Кайндль Вікно в Європейську науку: матеріали II Міжнародного семінару «Кайндлівські читання»* / під ред. В. М. Ботушанський. Чернівці: Прут. 2005. С. 192–200 (співавтор А. Мечкар).

57. Коч С. В. Стереотип поведения и его взаимосвязь с толерантностью. *Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь 70-летия лауреата гос. премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук, В. Н. Станк* / под ред. А. А. Пригарин. Одесса: Друк. 2007. С. 332–339.

58. Коч С. В. Методологические проблемы этнографических исследований в городе: на примере изучения греков Измаила. *Этнография Крыма XIX – XXI вв. и современные этнокультурные процессы: Материалы и исследования* / под ред. М. А. Араджиони, Ю. Н. Лаптев. Симферополь. 2012. Вып. 2 С. 76–87.

59. Коч С. В. Механизм социальной презентации диаспор: этнические лобби и группы давления (на примере Одесской области). *Постфактум: історико-антропологічні студії. Етнічне, соціальне, політичне: перехрестя просторів*. Одеса: ОО РІА «Смил». 2013. № 3. С. 31–46.

60. Коч С. В. Болгарська етнокультурна група Одеси: досвід соціокультурної адаптації. *Дриновський збірник*. Харків – Софія: Академічно вид. «Проф. Марин Дринов». 2016. Т. 9. С. 128–135.

61. Коч С. В. Адаптация этнокультурных групп в Одессе: социальные практики «новых диаспор». *Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь лауреата гос. премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук В. Н. Станко* / под ред. А. А. Пригарин. Одесса: Ирбис, 2017. С. 634 - 646. (співавтор Ю. В. Узун).

62. Коч С. В. Субъективно-объективные отношения в процессах структурирования пограничья (на материалах исследования Бессарабии). *Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь лауреата гос. премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук В. Н. Станко* / под ред. А. А. Пригарин. Одесса: Ирбис, 2017. С. 554–573.

АНОТАЦІЯ

Коч С. В. Транскордонні простори та спільноти в політичному процесі: квіважі локальності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». – «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2019.

В роботі розглядаються феноменальні особливості транскордоння як системи соціально-політичних відносин, яка сформована внаслідок реструктуризації територіально-політичних систем під впливом глокалізації та політик національних держав щодо прикордонних просторів. Соціальні практики локальних спільнот, як нових суб'єктів глобального простору, підживлюють квіважі транскордоння.

Переосмислено принцип організації соціально-політичних систем через поняття локальність, мережевість, регіоналізм, багаторівневність та у зв'язку з застосуванням технологій критичної геополітики в контексті нових якостей суспільного простору.

Визначено досвід сталих транскордонних просторів, який демонструють країни Східної Європи, де процес утворення модерних держав накладається на постмодерні проекти децентралізації та денацифікації з боку інтеграційної системи ЄС.

Увагу зосереджено на організації соціально-політичних практик, які реалізують локальні суб'єкти транскордоння, в межах якого отримала політичну інституціалізацію Україна як модерна держава.

Ключові слова: транскордоння, трансфронтир, прикордоння, нація, держава, регіон, локальні групи, діаспора, політичний процес, політичні інститути, ідентичність, соціальний порядок, децентралізація, лобізм.

АННОТАЦИЯ

Коч С. В. Трансграничные пространства и сообщества в политическом процессе: квиважы локальности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 «Политические институты и процессы». – «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2019.

В работе рассматриваются феноменальные особенности трансграничья как системы социально-политических отношений, которая сформирована в результате реструктуризации территориально-политических систем под влиянием глокализации и политик национальных государств в отношении пограничных пространств. Социальные практики локальных сообществ как новых субъектов глобального пространства, подпитывают квиважы трансграничья.

Переосмыслен принцип организации социально-политических систем через понятия локальность, сети, регионализм, многоуровневность и в связи с применением технологий критической геополитики в контексте новых качеств социального пространства.

Проанализирован опыт устойчивых трансграничных пространств, который демонстрируют страны Восточной Европы, где процесс образования современных

государств накладывается на постмодернистские проекты децентрализации и денационализации со стороны интеграционной системы ЕС.

Внимание сосредоточено на организации социально-политических практик, реализуемых локальными субъектами трансграничья, в рамках которого получила политическую институционализацию Украина, как современное государство.

Ключевые слова: трансгранижье, пригранижье, нация, государство, регион, локальные группы, диаспоры, политический процесс, политические институты, идентичность, социальный порядок, децентрализация, лоббизм.

SUMMARY

Koch S. V. Transboundary Spaces and Societies in Political Process: Cleavages of Locality. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Political Science in specialty 23.00.02 “Political Institutions and Processes” – “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odessa, 2019.

Thesis is devoted to consideration of phenomenal features of transboundary as a system of socio-political relations, formed in result of restructuring of territorial-political systems under influence of glocalization and national states’ policies on peripheral and borderland spaces. Nonformal socio-political practices of local societies, as new parties of global space, foster socio-political cleavages of transboundary.

Thesis demonstrates the process of reconsideration of principle of socio-political system organization through definitions of “locality”, “social network”, “regionalism”, “multilayerness”, connected with application of modern critical geopolitics’ technologies within new features of public space. Glocalization demonstrates that globalization is realized not in one-dimensional space, but appears as translocality.

Process of transformation of modern world structure and political players’ configuration has been researched. Within contact transboundary spaces, besides systematic players such as states, transnational and national corporations, status of parties has been acquired by small non-systematic groups: sub-ethnic, Diaspora of cataclysm, territorial social structures, etc. Socio-political opportunities of such groups have appeared as a qualitative source that became a condition for: acquisition of features of political relations’ party; creation of new principles of political space structuring; transformation of views on social processes as on such that form political space.

In thesis, process of new socio-political parties’ institutionalization has been analyzed. Thesis considers problems between state governments and regional governmental bodies, including manifestation of autonomism and federalism ideas, distribution of power between national and local levels, “perforation” of national sovereignties as an idea of flexibility and adaptiveness expression presented as a condition for supranational integration, e.g. European. Process of acquiring of status of party by local social networks, existed due to social practices beyond traditional forms of public orders, has been presented. Such illegitimate, unsystematic network practices act due to pragmatic interests of participants.

Legal changes that go along with new global vision of regional and local parties have been demonstrated.

Thesis analyzes an experience of stable transboundary spaces that is demonstrated by countries of New Eastern Europe, where process of modern states formation overlaid on postmodern projects of decentralization and denazification by integrational system of the

EU. That became a reason for focusing attention on models of socio-political practices organization, realized by local parties of transboundary space, within which Ukraine as a new modern state has been politically institutionalized.

Thesis demonstrates analysis of systematic modelling of space, situated within triangle between regions of Eastern Europe – from the Baltic to the Adriatic and the Black Seas, that had been segmented by disintegration for a long time by continental imperial formations: Austro-Hungarian, German, Ottoman and Russian. Multiplicity of transboundary minorities, hybrid ethno-confessional and ethno-social groups, Diaspora of cataclysm, separated by modern states' borders, became a reason for stability of anti-modern component in the region. Thesis demonstrates that discontinuity of “belt of borderland line” of Eastern Europe has been enshrined in practices of ethno-social segmentation that are similar to Cisleithanian policy of cultural autonomy.

It has been demonstrated that endogenous conflict, caused by clash between stable transboundary practices of socio-political organization and ideologies of Tree-Seas states modern nationalisms, acquires a perspective to be settled by integration of Eastern Europe borderland space into system of transboundary cooperation of European space.

Postmodern era creates conditions for positioning supranational and transboundary systems as antagonists of etatism system. Modern political process provides participation of decentralized network system actors. It is mentioned that new adhocratic form of space morphology of relations demonstrates conditions, when locality appears as a form of global and each organizational structure enters into cooperation in two spaces – “vertical hierarchy” and “horizontal networking”.

Thesis considers the process of national states adaptation to challenges caused by decentralization. Process of formation of political and institutional conditions for using of new political actors' resources has been analyzed.

New tendencies of organization of social are realized through the practices of multilayered governance, decentralization, autonomization, quasi-statehood, regionalization.

Key words: transboundary, transborder, (transfrontier, borderland), nation, state, region, local group, Diaspora, political process, political institute, identity, social order, decentralization, lobbyism.

Підписано до друку 23.05.2019.
Формат 60х90/16. Ум.-друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009. м.Одеса, вул. Зоопаркова, 25, тел.: 7777-591